

Wzrost gospodarczy. Teoria, rzeczywistość
IV Otwarte Seminarium WIGE, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, 21.05.2010 r.

Krzysztof Malaga

Dylematy współczesnej teorii wzrostu gospodarczego

«Les hommes dans une caverne, sont éclairés dans leurs dos par une brillante lumière (le « Réel ») : ils n'en « perçoivent », par leurs sens, que les reflets sur la paroi (les « phenomenes »).

Tous leurs efforts consisteront à tenter de s'en approcher en rationalisant, en ayant recours à l'abstraction et à la logique.

Ce faisant, on se rapproche de la connaissance « vraie » des harmonies voulues par la Puissance Divine».

Le mythe de la Caverne de Platon
Jean-Pierre Vernant, Mythe et Religion en Grèce ancienne, Seuil, Paris, 1990 r.

Krzysztof Malaga, *Dylematy współczesnej teorii wzrostu gospodarczego.*
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, 21.05.2010 r.

Tadeusz Kotarbiński

„Wspólną cechą nauk jest tylko rzetelne poszukiwanie prawdy”

Zbigniew Czerwiński

Naukowym osiągnięciem jest odkrycie prawd ogólnych, zwanych powszechnie prawami nauki lub prawami naukowymi

Nauki nomologiczne lub nomotetyczne - odkrywanie praw

Nauki idiograficzne - opis faktów

O koncepcji prawa naukowego

Prawo naukowe:

stwierdzenie stałych związków między zjawiskami, które są badane w ramach określonej dyscypliny naukowej lub twierdzenia o występowaniu takich związków.

Postulaty odnoszące się do praw naukowych:

- **bezwyjątkowość**
- **uniwersalność**
- **ściśłość**
- **jednoznaczność**
- **niebanalność**

O swoistości praw ekonomicznych, które nie są prawami naukowymi

Twierdzenia uniwersalne są na ogół banalne i nie są ścisłe.

Twierdzenia ścisłe mogą być niebanalne, ale nie są uniwersalne.

Istnieją twierdzenia prawdziwe, być może ogólne, ale pozbawione walorów praktycznych, albo o znaczeniu lokalnym.

Istnieją twierdzenia wybiegające poza opis faktów, ale o ograniczonej wartości poznawczej i praktycznej (predykcja, polityka gospodarcza).

Metody wnioskowania

Metody indukcyjne - obserwacja rzeczywistości i uogólnianie wyników obserwacji (jakościowych i ilościowych).

Metody dedukcyjne - wyprowadzanie twierdzeń z układu założeń - wartych na ogół tyle, co układy założeń (ekonomia matematyczna).

Dylematy ekonomistów

Formułowanie prawdziwych twierdzeń ogólnych o ograniczonej wartości praktycznej (predykcja, polityka gospodarcza).

Formułowanie twierdzeń prawdziwych, ale tylko w wąskich granicach czasowo - przestrzennych.

Formułowanie twierdzeń prawdziwych, *ceteris paribus*, a rozumianych dosłownie – fałszywych.

Formułowanie twierdzeń na drodze rygorystycznej dedukcji z założeń, które pozostają na ogół w luźnym związku z rzeczywistością gospodarczą.

Rozwinięcie Pascalowskiej idei porządków

Porządek etyczny i/lub moralny – nadrzędny.

Porządek prawno-polityczny - porządek pośredni.

Porządek ekonomiczny - porządek podrzędny.

André Comte-Sponville (2004), Jules Gazon (2008)

W procesie poznawania rzeczywistości (poszukiwania prawdy) należy rozróżniać wymienione porządki i respektować ich hierarchię.

Zstępująca hierarchia porządków jako wzorzec procesu poznawania rzeczywistości (poszukiwania prawdy).

Teoria wzrostu gospodarczego jako rdzeń teorii ekonomii

Fundamentalne pytania stawiane w teorii wzrostu gospodarczego

Jakie przyczyny, mechanizmy i procesy gospodarcze decydują o zróżnicowanym poziomie bogactwa narodów, ugrupowań integracyjnych, krajów, regionów lub innych jednostek terytorialnych?

Czy wskutek globalizacji mechanizmów i procesów wzrostu gospodarczego istnieją skuteczne metody zmniejszenia zróżnicowania w poziomie bogactwa (*konwergencja gospodarcza, catching-up*)?

Dwa różne sposoby rozumienia wzrostu gospodarczego

Wzrost długookresowy (*long run growth*) – przyrost wartości dóbr i usług wyrażony w kategoriach realnych wytwarzanych na wyodrębnionym obszarze terytorialnym w długim okresie.

Wzrost zrównoważony (trwały, podtrzymywany – *durable, sustainable growth*) - przyrost wartości dóbr i usług wyrażony w kategoriach realnych wytwarzanych na wyodrębnionym obszarze terytorialnym w długim okresie, który nie odbywa się kosztem jakości środowiska naturalnego oraz nieodnawialnych zasobów.

Publikacje wyznaczające standardy i trendy współczesnej teorii wzrostu gospodarczego

(Donnel Meadows, Denis Meadows, Jorgen Randers, William Behrens III, Geoffrey Heal)

Wzrost gospodarczy a rozwój gospodarczy

François Perroux:

- **wzrost gospodarczy jest kategorią ekonomiczną oznaczającą utrzymujący się przez dłuższy okres przyrost wartości wskaźnika opisującego w kategoriach realnych produkcję czystą wyodrębnionej jednostki terytorialnej,**
- **wzrost gospodarczy jest związany z procesami ilościowymi (mierzalnymi) i jest jednym z elementów składowych rozwoju gospodarczego,**
- **rozwój gospodarczy wiąże się z procesami jakościowymi (np. zmiany strukturalne), które nie muszą mieć ilościowego charakteru i jako takie nie są mieralne.**

Miary długookresowego wzrostu gospodarczego

Jak mierzyć długookresowy wzrost gospodarczy?

Powszechnie stosowaną miarą wzrostu gospodarczego jest Produkt Krajowy Brutto, który określa całkowitą wartość dóbr i usług wytworzonych w ciągu roku na obszarze danego kraju w kategoriach realnych (z pominięciem inflacji).

Miary pochodne:

- PKB na osobę (*per capita*), na pracującego, na zatrudnionego, na jednostkę efektywnej pracy,
- tempo wzrostu PKB, PKB *p.c.*, etc.
- stopa wzrostu PKB, PKB *p.c.*, etc.

Miary trwałego wzrostu gospodarczego

Jak mierzyć trwały wzrost gospodarczy?

- *Green Gross Domestic Produkt – (GGDP)* - „zielony” PKB, który uwzględnia wpływ wzrostu gospodarczego na środowisko naturalne,
- *Index of Sustainable Economic Welfare – (ISEW)*, który jest miarą ładu gospodarczego w kontekście ochrony środowiska naturalnego,
- *Genuine Progress Indicator – (GPI)*, który ma nie tylko wymiar ekonomiczny, ale i społeczny.

Dylematy związane z pomiarem wzrostu gospodarczego oraz rozwoju gospodarczego

Jeżeli rozwój gospodarczy jest niemierzalną kategorią ekonomiczną, to co wyrażają miary rozwoju gospodarczego?

Czy metody statystyczne są dostosowane do tego by mierzyć długookresowy i trwały rozwój gospodarczy?

Czy istnieje potrzeba i możliwość określenia linii demarkacyjnej między wzrostem i rozwojem gospodarczym?

O zgodności statystycznych miar wzrostu gospodarczego z modelami wzrostu gospodarczego

Jeżeli PKB jest powszechnie stosowanym miernikiem długookresowego wzrostu gospodarczego, to jaka jest wartość informacyjna tego miernika?

Czy statystyczne reguły obliczania PKB są zgodne z istotą mechanizmów i procesów wzrostu gospodarczego, opisywanych za pomocą modeli wzrostu gospodarczego?

Na ile statystyka wzrostu gospodarczego jest, a na ile powinna być zgodna z zasadami konstrukcji modeli wzrostu gospodarczego?

O agregacji zmiennych ekonomicznych występujących w modelach wzrostu gospodarczego

Jeżeli PKB jest powszechnie stosowanym miernikiem wzrostu gospodarczego, to czy wykorzystywane przy jego wyznaczeniu reguły agregacji zmiennych mikro - i mezo - ekonomicznych są wiarygodnym sposobem opisu przejścia od mikroekonomicznego do makroekonomicznego poziomu procesów gospodarczych?

Jeżeli nie istnieje w pełni satysfakcjonujący modelowy opis zjawisk i procesów gospodarczych uwzględniający związki zachodzące między nimi na poziomach: mikro -, mezo - i makroekonomicznym, to na ile są wiarygodne metody statystycznej agregacji danych w tych trzech poziomach analizy ekonomicznej?

O „stylizowanych faktach” wzrostu gospodarczego

Pod pojęciem „stylizowanych faktów” wzrostu gospodarczego rozumiemy długookresowe tendencje, rejestrowane statystycznie, odnoszące się do zmiennych makroekonomicznych oraz występujących między nimi relacji, które są zgodne z istniejącymi modelami wzrostu lub powinny być brane pod uwagę przy konstrukcji nowych modeli wzrostu gospodarczego.

N. Kaldor (1961),

A. Maddison (1995),

W. Easterly, R. Levine (2001),

S. Gomułka (2006).

O roli czasu w teorii wzrostu gospodarczego (1)

W wyniku osiągnięć nauk ścisłych (fizyka, matematyka, ...) ekonomiści przejęli pewne narzędzia opisu zmienności większości fundamentalnych zmiennych ekonomicznych w czasie.

Czas jest traktowany jako zmienna porządkująca sekwencję mechanizmów i procesów gospodarczych, i jako taki, jest zmienną dyskretną lub ciągłą.

Czy to, że poszczególne kategorie ekonomiczne są zapisywane jako zmienne dyskretne lub ciągłe, ma związek z częstotliwością statystycznego pomiaru tych kategorii?

O roli czasu w teorii wzrostu gospodarczego (2)

W statystyce procesów zachodzących w sferze realnej gospodarki przeważa pomiar dotyczący przedziałów czasu.

W sferze nominalnej (finansowej), w której częstotliwość statystycznego pomiaru procesów gospodarczych jest bardzo wysoka (giełda, rynki finansowe) pomiar ma często charakter ciągły.

Jakkolwiek narzędzia matematyki ciągłej (rachunek różniczkowy) i dyskretnej (rachunek różnicowy) są w zasadzie równoważne (z określonym marginesem błędu), to w matematycznej teorii wzrostu gospodarczego powszechniej stosowany jest aparat pojęciowy matematyki ciągłej.

O znaczeniu niejednorodnej częstotliwości statystycznej pomiaru zjawisk i procesów gospodarczych zachodzących w sferze realnej i w sferze nominalnej

Na ile zróżnicowana częstotliwość statystycznej rejestracji zjawisk, mechanizmów i procesów, zachodzących w sferze realnej i w sferze nominalnej gospodarki ma, lub może mieć wpływ na zakłócenia w oczekiwanej harmonii obu tych sfer?

Czy zrównanie częstotliwości statystycznego pomiaru zjawisk, mechanizmów i procesów gospodarczych, zachodzących w sferze nominalnej i w sferze realnej jest istotne z punktu widzenia ich modelowania i sterowania nimi (polityka gospodarcza)?

O ograniczonej roli przestrzeni w teorii wzrostu gospodarczego

Przestrzeń w teorii wzrostu gospodarczego jest na ogół traktowana w sposób trywialny, w oderwaniu od osiągnięć ekonomicznej analizy przestrzennej.

Aspekt przestrzeni pojawia się *implicite* w związku z analizą porównawczą mechanizmów i procesów wzrostu gospodarczego w różnych krajach.

Lokalizacja geograficzna ma wpływ na jakość i intensywność procesów gospodarczych. W ekonomicznej analizie przestrzennej rozpatruje się różne formy przestrzeni: geograficzną, ekonomiczną, ...

Teoria wzrostu gospodarczego jest aprzestrzenna.

O roli przestrzeni ekonomicznej w teorii wzrostu gospodarczego

Abstrakcyjne pojęcie przestrzeni, np. w ujęciu topologicznym, wiąże się z pojęciem struktury, które jest istotne wtedy, gdy chcemy głębiej i pełniej zrozumieć istotę zachodzących procesów ekonomicznych.

Takie pojęcia jak system, przestrzeń, struktura przestrzeni, definiowane w ramach teorii systemów, powinny znaleźć pełniejsze zastosowanie we współczesnej teorii wzrostu gospodarczego.

Obok przestrzeni geograficznej należałoby pełniej rozwinąć ideę przestrzeni ekonomicznej, w której szczególną rolę pełnią: wiedza, transfery wiedzy, zaawansowana technologia, dyfuzja technologii, postęp technologiczny, a także moduły gospodarki elektronicznej.

O granicach wiedzy ekonomicznej wynikających z rodzaju stosowanego „języka” (1)

Podstawowym narzędziem teorii wzrostu są matematyczne modele wzrostu gospodarczego. Większość z nich opisuje mechanizmy i procesy wzrostu gospodarczego w sposób deterministyczny.

Znacznie rzadziej konstruuje się stochastyczne modele wzrostu gospodarczego. Te na ogół bardziej wyrafinowane i eleganckie konstrukcje teoretyczne, w zastosowaniach są zbanalizowane.

Niedokładna określoność zjawisk i procesów gospodarczych wyrażana przy pomocy teorii podzbiorów rozmytych nie ma zastosowania w teorii wzrostu gospodarczego.

O granicach wiedzy ekonomicznej wynikających z rodzaju stosowanego „języka” (2)

Léon Walras (1938):

„Jeżeli chodzi o język, to dlaczego mamy się upierać przy tym, aby mozolnie i bardzo nieściśle wyjaśniać w języku potocznym te problemy (jak często czynił to David Ricardo i jak robi to John Stuart Mill, w swoich „Zasadach ekonomii politycznej”, które w języku matematyki można wyrazić przy użyciu niewielkiej ilości słów, w sposób dokładniejszy i precyzyjniejszy”

O granicach wiedzy ekonomicznej wynikających z rodzaju stosowanego „języka” (3)

Emil Panek (1978):

*„Aksjomatyka większości teorii matematycznych **w istocie rzeczy** jest odbiciem zjawisk zachodzących w otaczającym nas świecie.*

*Opowiadając się za wykorzystaniem jakiejś teorii matematycznej do rozwiązania problemu ekonomicznego, „należy” rozstrzygnąć, czy założenia tej teorii nie upraszczają zbyt mocno problemu, czyniąc go praktycznie **nieciekawym**.*

Jednocześnie aby problem ekonomiczny mógł być efektywnie rozwiązany na gruncie teorii matematycznej, powinien być sformułowany w możliwie prostej postaci.

*Teorie matematyczne bez mocnych założeń dają bowiem z reguły **mało ciekawe** twierdzenia. Pytanie o praktyczną przydatność teorii matematycznej sprowadza się w szczególności do tego, czy na jej gruncie możliwe jest takie sformułowanie problemu, aby – pomimo mocnych założeń – był on interesujący także z punktu widzenia **rzeczywistości pozamatematycznej**”.*

O granicach wiedzy ekonomicznej wynikających z rodzaju stosowanego „języka” (4).

Andrzej Wojtyna (2009):

„Podobnie jak w przypadku innych skomplikowanych, wielopłaszczyznowych zjawisk czy procesów, badania nad wzrostem gospodarczym przebiegają według typowego schematu; gdy dzięki postępowi w badaniach teoretycznych i empirycznych uda się w końcu zidentyfikować przyczyny, to dosyć szybko zaproponowane wyjaśnienie przestaje być dla społeczności uczonych satysfakcjonujące.

Choć bowiem przyczyna ta okazuje się często bardzo przydatna w zrozumieniu łańcucha zjawisk, które uruchamia, to równie często nasuwa się wątpliwość, czy potrafimy powiedzieć coś przekonującego o głębszych źródłach samej tej przyczyny”.

O granicach wiedzy ekonomicznej wynikających z rodzaju stosowanego „języka” (5).

Dani Rodrik (2006):

„boom w badaniach wskazujących na nadrzędną rolę instytucji we wzroście gospodarczym przybiera już trochę niebezpieczne rozmiary, gdyż grozi zastąpieniem wcześniejszej fali „fundamentalizmu rynkowego”, przez „fundamentalizm instytucjonalny”, (zamiast getting prices right mantrą staje się getting institutions right)”.

Fałszywa dychotomia: wzrost gospodarczy - fluktuacje gospodarcze

W teorii ekonomii utrzymała się rozdzielność analizy wzrostu gospodarczego i fluktuacji gospodarczych.

W centrum uwagi znajduje się opis ścieżek równowagi, określenie warunków istnienia, jednoznaczności i stabilności równowagi oraz rozstrzygnięcie czy równowaga jest optymalna w sensie Pareto.

Zasadniczymi pozostają odpowiedzi na pytania:

- czy dana gospodarka znajduje się w otoczeniu równowagi?**
- czy endogeniczne mechanizmy rynku powodują, że gospodarka zmierza do ścieżki równowagi?**
- czy przejście gospodarki w otoczenie ścieżki równowagi, jest możliwe tylko wskutek działania egzogenicznych mechanizmów regulacyjnych?**

O roli teorii równowagi ogólnej

W poszukiwaniu odpowiedzi na zasadnicze pytania stawiane w teorii wzrostu gospodarczego stosuje się dwa przeciwstawne ujęcia metodologiczne.

Pierwszym z nich jest teoria równowagi ogólnej, traktowana jako metateoria ekonomii.

Drugim jest podejście sekwencyjne, które sprowadza się do analizy zjawisk i procesów ekonomicznych w ściśle określonym momencie czasu i miejscu, zamiast analizy całego procesu od momentu początkowego, aż po jego kres.

O fluktuacjach gospodarczych

Dwa sposoby traktowania fluktuacji gospodarczych (cykle gospodarcze):

- założenie, że gospodarka rynkowa podlega pewnym prawom, które zapewniają gospodarce powrót do równowagi. Tym samym fluktuacje i cykle gospodarcze mogą istnieć jedynie wskutek egzogenicznych zakłóceń losowych. Odchylenia od równowagi są badane przy zastosowaniu metod stochastycznych,

- założenie, że fluktuacje gospodarcze są efektem losowych szoków. Poszukuje się endogenicznych przyczyn cykli gospodarczych, identyfikując reguły funkcjonowania gospodarki, które wywołują cykle w sposób stały i nieregularny.

Konkluzje

Dylematy teorii wzrostu gospodarczego są egzemplifikacją metodologicznych dylematów teorii ekonomii.

Teoria ekonomii powinna zajmować ściśle określone miejsce wśród teorii nauk społecznych, zgodnie z ideą „zstępującej hierarchii porządków”.

Rdzeniem teorii ekonomii powinna pozostać teoria wzrostu wraz z teorią rozwoju gospodarczego.

Postęp w teorii wzrostu i rozwoju gospodarczego zależy w dużym stopniu od:

- postępu w statystyce zjawisk i procesów gospodarczych,**
- postępu w naukach ścisłych oraz od umiejętności jego stymulowania i adaptacji.**